

A HOPP FERENC-EMLÉKKIÁLLÍTÁS TANULSÁGAI

ZOLTÁN TAKÁCS VON FELVINCZ: NACH DER FRANZ HOPP GEDÄCHTNISAUSSTELLUNG. Diese Kunstausstellung, die zur Beleuchtung der engen geistigen Verbindungen der verschiedensten Teile Asiens und der allerzeit bestehenden vorzeitlichen Grundlagen aller asiatischen Künste diente, wurde zum Andenken des bekannten Weltreisenden Franz Hopp (1833—1919), des Gründers des ostasiatischen Kunstmuseums des Ungarischen Staates veranstaltet. Asiens Einheit kann nach unserer Meinung mit der Benennung „Grossasien“ richtig bezeichnet werden. Beweise einer solchen geistigen und künstlerischen Einheit sind die folgenden verwandten Motive: Sonnen- und Hakenkreuze von dem vorzeitlichen Iran und Kleinasien (Abb. 24, 25, Samml. J. Mészáros), dem bronzezeitlichen Ungarn (Abb. 3, 21) und Schweden, dem achemenidischen Persien, dem mittelalterlichen Ordosgebiet (Abb. 26—27), von Ungarn aus der Zeit der Völkerwanderung (Abb. 5, 6), aus Indien, Tibet, der Mongolei, China und Japan usw. Vom Hakenkreuz abgeleitete gegenständliche Spirale. (Z. B. aus der Völkerwanderungszeit in Ungarn, Abb. 35.) Dieselben Zierformen mit Tierköpfen vom Hanzeitlichen China (Abb. 32), den germanischen Gebieten der Völkerwanderungszeit (Abb. 33) und aus Byzanz. (Abb. 34.) Opferstände vom achemenidischen Persien (Abb. 44) und ihre Abbildungen in der altchinesischen Schrift. (Abb. 45.) Opfergefäße vom Ordosgebiet (Abb. 37, 38); ihre Nachahmungen aus der Zeit der Völkerwanderung von Russland (Iwanowskij, Abb. 39) und Ungarn (Kaposvald, Abb. 40) und spätere Analogien aus Westturkestan. (Victoria und Albert Museum, Abb. 13.) Ringförmige Amulette auf solchen Gefäßen (Abb. 40); ihre Urformen in vorgeschichtlichen Mohenjo-Daro und der Mandschurei. (Sha Kwo T'un, Abb. 41); ihre Verwendung im neuzeitlichen China. (Abb. 42, 43.) Sonnenkultmotive von jagenden Raubtieren aus dem vorgeschichtlichen Susa und Kleinasien (Abb. 49, 50, Samml. Mészáros), Mesopotamien, Iran, Nordasien und Osteuropa des Altertums (Abb. 7 — Samml. Fleissig, Abb. 9, — Leningrad, Eremitage), Ungarn aus der Zeit der Völkerwanderung und Persien aus späteren Zeiten. Drachen- und Phönixkompositionen aus China (Abb. 12.) und aus Ungarn der Völkerwanderungszeit. (Abb. 8.) Gegenständliche Tierkompositionen aus Elam (Abb. 30, Samml. Mészáros), China (Abb. 31, Samml. Faludi) und Japan. Linienkompositionen ähnlichen Charakters von Kleinasien (Abb. 28, Samml. Mészáros) und China. (Abb. 29.) Gegenständliche kosmische Kompositionen in der chinesischen Landschaftsmalerei. (Abb. 15—18, Samml. A. Simonyi Semadam.) Chinesische altertümliche klangsteinförmige Anhängsel (Abb. 23) und ähnliche Anhängsel aus dem bronzezeitlichen Ungarn. (Abb. 22.) Nachahmungen von mesopotamischen und etruskischen Werken aus Nordchina und dem Ordosgebiet. (Abb. 46.) Nachbildungen von chinesischen Spiegeln (Abb. 1) von Ungarn, aus der Zeit der

Völkerwanderung. (Abb. 4, Samml. Fleissig.) Urformen von chinesischen Spiegeln (Abb. 2) aus der ungarländischen Bronzezeit. (Abb. 3.) Dreiecksymbole in der vorgeschichtlichen Kunst und in China. (Drei Drachen, Abb. 11, Sachsen-Koburg-Gothaisches Fideikommiss Budapest.) Ähnliche Gürtelbeschläge der west- und ostasiatischen Reitervölker und besonders der Völkerwanderung. (Abb. 35, 36, 48 und 51 aus Ungarn, 10 — Samml. Geleta aus der Mongolei.) Der Beginn der Herstellungszeit der ungarländischen Stücke kann bestimmt werden mittels Nachahmungen römischer Münzen (Abb. 36) mit den Bildern von Constantinus II. und Crispus, die in Sirmium vor 327 geprägt wurden.

ZOLTÁN TAKÁCS DE FELVINCZ: AFTER THE FRANCIS HOPP MEMORIAL EXHIBITION. This exhibition of art-objects, illustrative of the intimate spiritual relations among the different parts of the East and the ever existing prehistoric basis of all Asiatic arts, was held in commemoration of Francis Hopp (1833—1919), the remarkable globe-trotter and the founder of the Eastern Asiatic Art Museum of the Hungarian State. In our opinion the unity of the East can properly be emphasized by the appellation „Greater Asia“. The existence of such a spiritual and artistic unity is proved by the following related motives: The Sun-cross and the swastika from prehistoric Susa and Asia Minor (Figs. 24, 25, Coll. J. Mészáros), Bronze-age Hungary (Figs. 3, 21) and Sweden, Achaemenian Persia, medieval Ordos-territory (Figs. 26, 27), Migration-period Hungary (Figs. 5, 6), India, Tibet, Mongolia, China and Japan etc. Antithetic spirals, derivations from the swastika. (e. g. from Migration-period Hungary. (Fig. 35.) The same ornaments ending in animals' heads from Han-period China (Fig. 32), Migration-period Germanic territories (Fig. 33) and Byzance. (Fig. 34.) Sacrificial stands from Achaemenian Persia (Fig. 44), their pictures in ancient Chinese writing. (Fig. 45.) Sacrificial vessels from the Ordos-territory (Fig. 37, 38); their imitations from Migration-period Russia (Ivanovskij, (Fig. 39.) and Hungary (Kapos-valley, Fig. 40) and later analogies from Western Turkestan. (Victoria & Albert Museum, Fig. 13.) Ring shaped charms on some of these vessels (Fig. 40); their prototypes in prehistoric Mohenjo Daro and Manchuria (Sha Kwo T'un, Fig. 41); their use in recent age China. (Figs. 42, 43.) Sun-cultic motives of hunting carnivora from prehistoric Susa and Asia Minor (Figs. 49, 50, Coll. Mészáros), Mesopotamia, Iran, Northern Asia and Eastern Europe of the antiquity (Figs. 7, Coll. Fleissig; 9, Leningrad-Eremitage), Migration-period Hungary (Fig. 14 and 51, Coll. Fleissig) and Persia of later ages. Compositions of dragon and phoenix from China (Fig. 12, Coll. Fleissig) and Migration-period Hungary. (Fig. 8.) Antithetic animal compositions from Elam (Fig. 30, Coll. Mészáros), China (Fig. 31, Coll. Dr. Faludi) and Japan.

Line-compositions of similar character from Asia Minor (Fig. 28, Coll. Mészáros) and China. (Fig. 29.) Antithetic cosmic composition in Chinese landscape painting. (Figs. 15—18, Coll. A. Simonyi Semadam.) Chinese pendants in the shape of sonorous stones of the Antiquity (Fig. 23) and similar shaped pendants from Bronze-age Hungary. (Fig. 22.) Imitations of Mesopotamian and Etruscan (Fig. 47, Coll. Fleissig) plastic works in Northern China and the Ordos-territory. (Fig. 46.) Imitations of Chinese mirrors (Fig. 1.) from Migration-period Hungary. (Fig. 4, Coll. Fleissig.) Prototypes of Chinese

mirrors (Fig. 2.) from Bronze-age Hungary. (Fig. 3.) Triangular symbols in prehistoric art and in China. (Three dragons. Fig. 11, Coll. Prince Sachsen-Coburg-Gotha in Budapest.) Similar girdle-ornaments of Western- and Eastern-Asiatic horsemen and particularly those of the Migration-period. (Figs. 35, 36, 48 and 51 from Hungary, 10 — Coll. Geleta — from Mongolia.) The highest date of the specimens from Hungary can be inferred from imitations of Roman coins (Fig. 36) bearing the images of Constantinus II. and Crispus, minted in Sirmium, before 327.

Ez év április 28-án meghivottak gyűltek össze az Andrásy-úti Hopp Ferenc Múzeumban. A nagy nyilvánosságot nem érdekelte túlságosan, hogy mi hozta össze a közoktatásügyi kormány képviselőjéből, múzeumigazgatókból, más hivatalos személyekből és műbarátokból álló társaságot. Akik azonban összejöttek abban a házban, hol Hopp Ferenc, a róla nevezett múzeum megalapítója élete második felét töltötte és ahol nyolevanhat éves korában meghalt, komolyan vették az alkalmat a megjelenésre. Az alapító születésének századik évfordulóját ünnepelték egy kiállítás megnyitásával, abban a meggyőződésben, hogy az az intézmény, mely Hopp Ferenc neve alatt ismeretes, fontos hivatást teljesít és e hivatás fontossága idők multával egyre nagyobb elismerésre fog találni.

Hopp Ferenc világotazó volt. Ezért ünnepeltük születése századik évfordulóját azzal, hogy a nagy világ térben és időben egymástól távoleső részeinek kapcsolatait egy emlékkiállítás keretében ismertettük. Korlátul e s a k azt a követelményt állítottuk fel, hogy az összefüggések egy nagy keleti egység, „N a g y Á z s i a” művészetének képét nyujsák.

Ez a „c s a k” azonban óriási lehetőségeket biztosít. Gondoljunk például csak a mindennél fontosabb óskori alapformára, a körből és az abban elhelyezkedő keresztből álló úgynevezett napkeresztre. Ott találjuk ezt az időszámításunk előtti negyedik évezredből való elámi festett cserépedényeken, de ott találjuk a magyarországi bronzkori agyagművesség emlékein, az ókori kínai bronzedényeken, Svédországban a bronzkori temetkezési helyeken, azaz szentélyeken, a sziklafalakon stb., az ókori Perzsia zománcos cserepein és négyszögge stilizálva minden idők keleti szőnyegein.

Ez óskori jelkép fontosságának valósággal megdöbbentő bizonyítékai vannak. Ázsia rejtettebb részein (mint például Tibetben) ma is talizmán a napkereszt. Magyarországi bronzkori példányai (21. kép) láthatók voltak a Hopp Ferenc emlékkiállításon is.

A napkereszt lett a keleti népeknél a mágikus kerek bronztükrök jelképes díszének alapformája is. Látható volt néhány e régi tükrök közül

is az emlékkiállításon; köztük egy olyan példány is (2. kép) Észak-Kínából vagy Koreából, mely négyes beosztásával és csökevényes indadíszével egy bronzkori magyarországi tükörrel (3. kép) tart rokonságot. Egy másik kínai példány (1. kép) viszont a középpont körül sorakozó dűdoraival és az állatöv alakjait magába záró rekeszeivel tagadhatatlan kapcsolatot mutat azzal a kis példánnyal (4. kép), melyet, mint a kora népvándorlás emlékét, a magyarországi Csornán találtak. Ne csodálkozzék senki se azon, hogy nálunk kínai kapcsolatokat bizonyító formák is kerülnek elő a föld alól, hiszen a nagy népvándorlást megindító események a mai Kína északi részén zajlottak le. A hunnok onnan indultak el világtörténelmi jelentőségű útjukra.

A napkeresztet ábrázoló talizmánokon kívül még egy másik magyarországi bronzkori függőtípus is (22. kép) szerepelt a kiállításon. Ilyen tárgyak a kiásott esontvázak dereka körül szoktak feküdni. Kínában azonban a legújabb időkig hordtak hasonló alakú, jadeitből faragott lemezeket a magasrangú állami tisztviselők a derekukra akasztva. E kölemezek eredetileg és tudunkkal már a Chou-korszakban (Kr. e. 1122—255) ütőhangszerek voltak és bizonyos szertartások alkalmával fontos szerepet játszottak. Erre való tekintettel a talizmánok sorába jutottak és szokássá vált alkalmazni őket függőkön (23. kép), női hajtukön és más ékszereken is. Végtelenül gyakori díszek lettek a selyemszöveteken, szőnyegeken, a használati és dísz tárgyak minden elképzelhető fajtáin, faragványokon, berakott műveken, porcellánokon stb.

Szóval nem egyszerű szükségformával, hanem jelképpel állunk szemben ennél a tárgynál. Mint ilyen maradt életben ez az őskortól — napjainkig. A Kelet művészetében éppen az a lényeges, hogy megvan benne a ragaszkodás az óskori formákhoz, sőt azoknak az értelméhez is. Alapvető tulajdonság minden nagy keleti művészeti rendszerben a jelképszerűség és a valóság ábrázolástól való tartózkodás. Ez pedig közvetlen kapcsolatot mutat az ősember művészetével, mely kozmikus alapon, mágikus vallási ténykedés volt.

Kitűnik már az itt említett adatokból is, hogy Magyarország területe nem a nagy népvándorlás eseményeinek következtében jutott legelőször

21, 22. Bronzkori függők Magyarországról.
 Bronzezeitliche Anhängsel aus Ungarn. — Bronze-age pendants from Hungary. 23. Kínai függő. — Chinesisches Anhängsel. — Chinese pendant. 24, 25. Hettita bronzpecsétek. — Hettitische Bronzesiegel. — Hittite bronze seals. 26, 27. Bronzpecsétek az Ordos-területről. — Bronzesiegel vom Ordosgebiet — Bronze seals from the Ordos-territory. 28. Hettita pecsét. — Hettitisches Siegel. — Hittite seal. 29. Részlet egy kődomborműről. Wu Leang Tze (Shantung). Kr. u. 147. — Steinrelief (Ausschnitt) von Wu Leang Tze (Shantung). 147. n. Chr. — Part of a Stone-carving from Wu Leang Tze (Shantung). 147 A. D. 30. Elámi pecsét. — Elamitisches Siegel. — Elamite seal. 31. Kínai szerencsepénz. — Chinesische Glücksmünze. — Chinese luck-coin. 32. Észak-kínai bronz ruhadísz. (Han-korszak.) — Nordchinesisches Kleiderschmuck aus Bronze. (Hanzeit.) — Bronze dress-ornament from Northern-China. (Han-period.) 33. Népvándorláskori germán fibula. — Germanische Fibel aus der Völkerwanderungszeit. — Germanic fibula from the Migration-period. 34. Bizánci fibula. — Byzantinische Fibel. — Byzantine fibula. 35. Népvándorláskori bronz szíjvég Magyarországról. — Bronzene Riemenzunge aus der Völkerwanderungszeit von Ungarn. — Bronze girdle-pendant from the Migration-period. Hungary.

összeköttetésbe a Kelettel. Nem akkor volt része először Nagy-Ázsiának. Minden tréfa nélkül állíthatjuk, hogy hazánk szorosabban tartozott a nagyvilághoz az őskorban, mint ma. Az újabb kőkorszaki leletekből kiolvasható, hogy azok, ha megállapítható is rajtuk különböző területeken bizonyos helyi sajátosság, mégis egyetemesnek nevezhető emberi műveltség emlékei. A legősibb foglalkozásokról a földművelésre való áttérés új világszemlélet kifejlődését vonta maga után. A föld termékéből élő embernek éreznie kellett állandóan az életet adó fény és nap jelentőségét. Kifejlődött a napkultusz, melyben, miután emlékei a világ legkülönbözőbb részein találhatók, bizonyos fokig világvallást kell látunk.

A napvallás azonban nem szűnt meg az ősemberrel. Mint már említettem, az ősember sem szűnt meg mindenütt a történelmi időkben. A keleti népek nagy vallási rendszereiben a napvallás fontos elemei maradtak fenn. És megmaradtak különösen azok a jelképes formák, melyek az újabb kőkorszak és a bronzkorszak művészetében alapvető jelentőségűek voltak.

Legáltalánosabban használt ezek közül a horogkereszt, az életfa, a lótuszvirág — különösen átalakítva, mint rozetta — és az inda, de valószínűleg örökéletűek lettek, mint különösen a perzsaszőnyegek egyes fajtái bizonyítják, a ragadozó állatokat ábrázoló, ugyancsak jelképes kompozíciók is. — Nagyon érdekes képviselője volt az utóbbiaknak a kiállításon egy népvándorláskori ezüst szíjvég (14. kép) Fleissig József gyűjteményéből.

A horogkereszt a napkereszt származéka. Tulajdonképpen nem egyéb, mint négy helyen nyitott napkereszt. Szükségtelen hangoztatnom, hogy Ázsián kívül Európa, Afrika és Amerika milyen nagy területein volt otthonos ez a jelkép az őskorban és az ókorban. Fontosnak tartom azonban rámutatni arra, hogy jelentősége a Nyugaton megszűnt, a Keleten azonban fennmaradt. A buddhizmus, a hinduizmus és az iszlám területén sohasem vesztette el népszerűségét.

A Hopp Ferenc emlékkiállításon igen érdekes volt megfigyelnünk egy horogkereszt bronz pecsétnyomót a „hettita“ korszakbeli (Kr. e. 2. évezredbeli) Kis-Ázsiából. (24. kép.) Ugyanezt a kort és területet képviseli egy egészen hasonló jellegű napkereszt bronz pecsétnyomó (25. kép), mely az előbbivel együtt dr. Mészáros Gyula tulajdona. A két tárgy említett kormegállapítása nem lehet kétséges. Annál feltűnőbb azonban, hogy hasonló stílusban, hasonló munkával készült bronzpecsétek (26. és 27. kép) nagy mennyiségben kerülnek elő az Ordos területen is, vagyis a kínai Nagy Fal és a Hwang-Ho északi kanyarulata között, hol annak idején a

hunnok is uralkodtak. Az ordosvidéki bronzleletek gyakran keresztalakúak és ezért sokan hiszik, hogy a belső- és keletázsiai szereplésükről híres nesztoriánus keresztények emlékei.

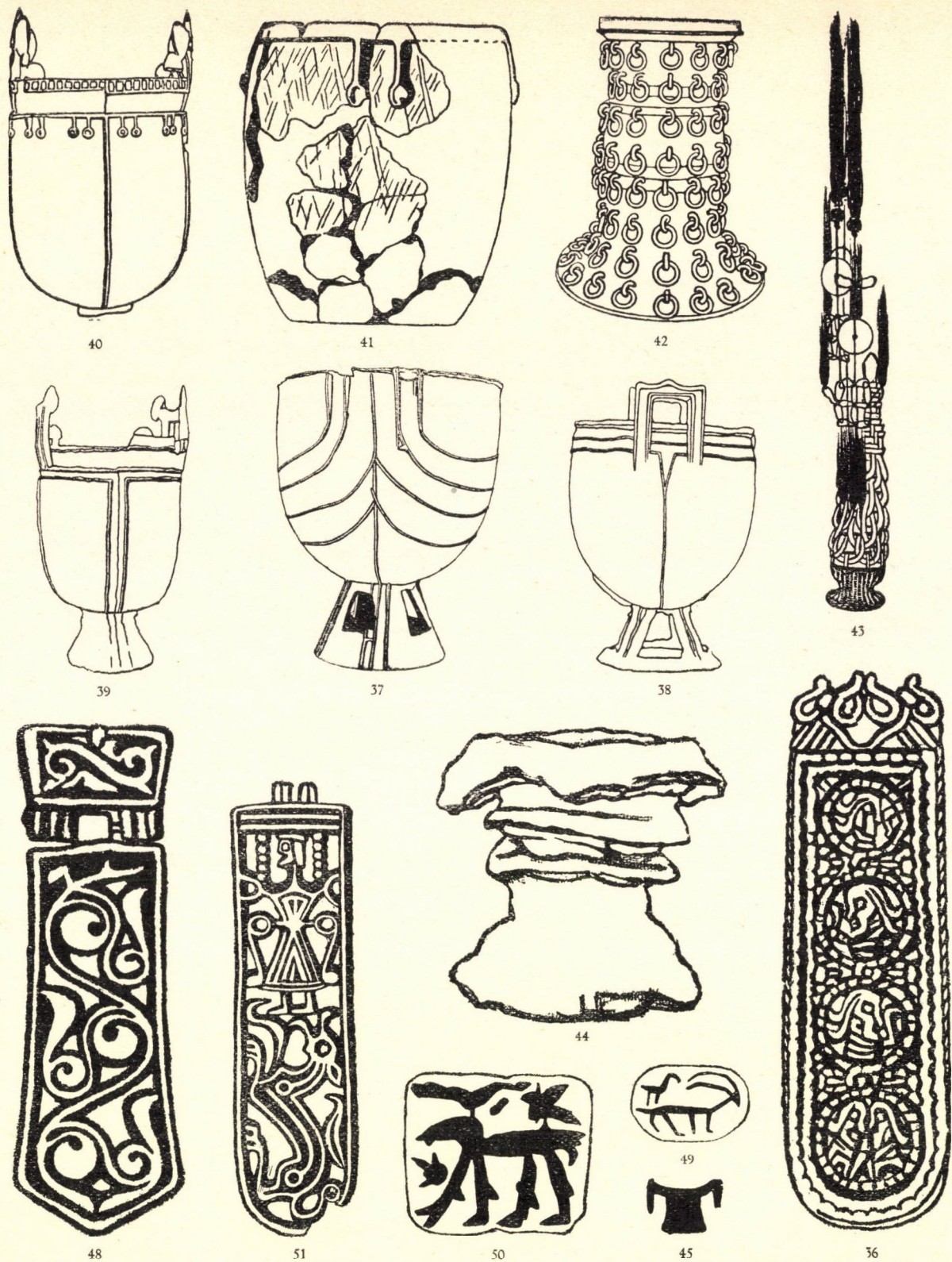
Szem előtt kell azonban tartanunk ebben a kérdésben, hogy régi nyugatázsiai jelképes művészeti formák lényeges tartozékai a Krisztus előtti és a Krisztus utáni két első század, vagyis a Han-korszak kínai művészetének is.

A Hopp múzeumbeli emlékkiállításon látható volt például egy bronz pecsétnyomó (28. kép) szalagfonatokkal és egymásba kapcsolódó félkörökkel Kis-Ázsiából a Kr. e. 2. évezredből. Az ellentéteket kifejező, egymásba kapcsolódó félkörök láthatók azonban egy igen híres kínai domborművön is, a Shantung félszigeten lévő Wu Leang Tze mellett épült Han-korszaki mauzóleum falán. Ez a dombormű Kr. u. 175-ben készült és az ókori Kína mondáiból és történelméből igen érdekes ábrázolásokat tartalmaz. Ezek közé tartozik a kínai Mu császár látogatása a Nyugat mondabeli királynőjénél, kinek neve Hsi Wang Mu. Az uralkodónó palotája közelében látható az élet fája és az alatt a Mu király kocsijából kifogott ló (29. kép), egyik combján az egymásba kapcsolódó félkörökkel, mint tulajdonjeggyel. Semmiesetre sem szabad azonban a motívumban egyszerű vonaljátékot látnunk; már csak azért sem, mert a sajátos ékítményes jellegű formának nagyon régi ősei is vannak.

Egy elámi pecsétnyomón (kőfaragvány, dr. Mészáros Gyula tulajdona, 30. kép) az ellentétesen ívelő vonalakat két kutya alakja írja le. A tárgy kora kb. 5000 esztendő. A Hopp Ferenc emlékkiállításon egy áttört művű kínai szerezepézn volt vele együtt kiállítva (dr. Faludi Géza tulajdona, 31. kép) egy „modern“ példány, valószínűleg a Ming-korszakból. (1358—1644.) Látható rajta a nagy jelkép, a sárkány, az egyik oldalon amint a magasba emelkedik, a másikon amint a mélybe száll. Az előbbi a pozitívum, az utóbbi a negatívum kifejezése. Tény az, hogy a kozmikus felfogás minden művészet közül a kínait hatotta át legjobban; abban fejlődött ki legtudatosabban. Ez a fejlődés azonban nem következett volna be a nagyázsiai kapcsolatok nélkül. Az ellentéteket kifejező formák mind abból a gondolatból keletkeztek ami a legáltalánosabb érvényű jelképet, a horogkeresztet hozta létre.

Ebből kell származtatnunk a két állatfejen végződő, kétfelé kanyarodó szalagot is. A Hopp Ferenc emlékkiállításon láthatók voltak belőle kínai (32. kép), germán (33. kép) és bizánci példányok (34. kép). Nem kételkedhetünk abban, hogy legalább bizonyos mértékig napjelképek voltak ezek is. Hogy a napot jelképező horogkeresztből származtak, kétségtelen.

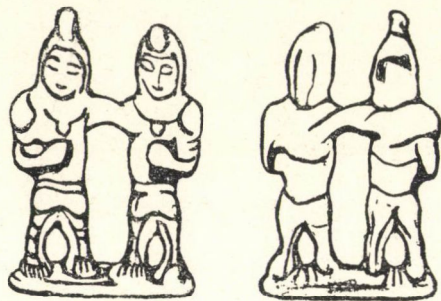

36, 48, 51. Népvándorlaskori bronz szíjvégek Magyarországról. — Bronzene Riemenzungen aus der Völkerwanderungszeit von Ungarn. — Bronze girdle-pendants from the Migration-period, Hungary. 37, 38. Áldozati edények az Ordos-területről. — Opfergefäße vom Ordosgebiet. — Sacrificial vessels from the Ordos-territory. 39. Népvándorlaskori donvidéki áldozati edény. — Opfergefäß aus der Völkerwanderungszeit vom Dongebiet. — Sacrificial-vessel from the Migration-period from the Don-region. 40. Népvándorlaskori kaposvölgyi áldozati edény. Opfergefäß aus der Völkerwanderungszeit vom Kapostal. — Sacrificial vessel from the Migration-period from the Valley of the Kapos. 41. Ujabb kőkorszaki agyagedény a mandzsúriai Sha Kwo T'un-barlangból — Neolithisches Tonggefäß aus der Höhle Sha Kwo T'un in der Mandschurei. — Neolithic clay vessel from the cave deposite Sha Kwo T'un in Manchuria. 42. Ujabbkori kínai bronzedény. — Neuzeitliches chinesisches Bronzegefäß. — Recent-age Chinese bronze vessel. 43. Kínai virágkosár. — Chinesischer Blumenkorb. — Chinese flower-basket. 44. Ókori perzsa áldozati csésze. — Persische Opferschale aus dem Altertum. — Old Persian sacrificial stand. 45. Régi kínai írásjel: min = csésze. — Altchinesisches Schriftzeichen für Schale (min). — Old Chinese character for cup (min). 49, 50. Kappadokiai pecsétek. (Kr. e. 2. évezr.) — Kappadokische Siegel. (2. Jahrtausend v. Chr.) — Cappadocian seals. (2. millenary B.C.)

A kiállítás egyik legvonzóbb tárgya volt egy áttört művű aranyozott bronzkorong a magyarországi hunn-avar korszakból. (Nemzeti Múzeum, 5. kép.) A horogkereszt látható rajta, négy végén egy-egy ragadozó állat fejével. Itt látható tehát a maga valóságában az a forma, melyből a két végén állatfejvel díszített szalag származott. Az északázsiai és európai népeknél az ilyen ragadozók (kutya, farkas, medve) totemállatok voltak. Itt tehát alighanem a totemizmus és a napkultusz jelképeinek keveredéséről beszélhetünk. A tiszta napjelkép sem hiányzott azonban a népvándorláskori turáni népeknél. Ezt láthatjuk azon a kis tükörszerű ezüstbronz függőn (6. kép), melyet Dunapenteléről szerezett meg a Magyar Nemzeti Múzeum. A rajta levő csavarvonalas horogkereszt leszarmazottját kell látnunk a közismert ∞ jelben, mely, mint az emlékek bizonyítják (35. kép), a népvándorláskori keleti népeknél szintén használatos jelkép volt. Ha tehát e formák alapján beszélhetünk Nagy-Ázsiáról, mint egységes fogalomról, leszögezhetjük azt is, hogy ennek az egységes nagyázsiai szellemnek ősrégi alapja az őseMBER napvallása volt.

Ebből a vallásból származnak azok az alapfogadatok és jelképes tényezők is, melyek a kínai festőművészet legsajátosabb ágának, a költői felfogástól átítatott tájfestésnek tartalmát adták. Látható volt ennek a festőművészetnek is néhány kitűnő példánya az emlékkiállításon, abban az albumban, melyet dr. Simonyi-Semadam Sándor vásárolt legutóbbi keletázsiai utazása alkalmával Pekingben. Az értékes kis gyűjteményből négy lapot (15—18. kép) közlünk ezúttal, mind a négy Wang Hai Yüen alkotása, ki a Ming-korszak (1368—1644)

46. Bronzszobrocska az Ordos-területről. — Bronze figures from the Ordos-territory.

egyik jeles festőművésze volt. Valóságos gyöngyszemei ezek ama nagy kozmikus művészet kinesesházának, melyben minden elgondolás, minden esetvonás a mindenségben érvényesülő nagy ellentétes erők, a yang és yin, állandó működését jelképezik.

Felismert dolog ma már, hogy a díszítő művészetben az őskor óta bizonyos rendszerrel alkalmazott háromszögek ugyancsak nem tartoznak a maguktól értetődő elsődleges ékítmenyek közé. Ezeknek is megvan a maguk jelképes értéke. India misztikus vallásos művészetében a háromszög a férfit jelenti, ha úgy rajzolják, hogy alapja a művész felé esik, ellenkező esetben a nőt jelképezi. Lehetetlen, hogy az ilyen jelképnek az írást nem ismerő őskorban kevesebb jelentősége lett volna, mint a Krisztus utáni századok művészetében.

Kínában és Japánban ki is fejlődött erősen a kozmikus jelképes formák hármas csoportosítása. Kiállításunkon látható volt egy Ch'ien Lung császár korabeli (1736—1795) gazdagon faragott doboz (11. kép) a Kóburg hercegi hitbizományi gyűjteményből. A remekbe készült tárgy fedelén három sárkány emelkedik ki a hullámokból. A sárkány általában a mindenség pozitív elemének a kifejezője volt, ellentétben a főnixszmadárral, a negatív elem jelképével. Látható a két állatalak együtt és külön már az ókori Kína művészeti emlékein is. A képzeletet erősen ösztönző ékítmenyes alakjuk kedvelté tette őket más keleti népek művészetében is. A népvándorlás folyamán eljutottak a sárkány- és főnixszábrázolások hazánk területére is.

Súlyt helyeztünk arra, hogy az emlékkiállításon ne hiányozzanak az ilyen vándorlásokat bizonyító műtárgyak. A Magyar Nemzeti Múzeum régészeti osztálya, a szegedi, szentesi és kecskeméti múzeum, valamint az egyik legtekintélyesebb budapesti magángyűjtemény tulajdonosa, Fleissig József nagy előzékenység-gel segítették szándéka megvalósításában a Hopp Ferenc Múzeumot, a tulajdonukban levő magyarországi anyag egyes példányainak átengedésével. Más gyűjtők — Herz Henrik, Geleta József — érdekes távolkeleti anyag kölesönzésével tették lehetővé az összehasonlítást.

A hunnok ázsiai történelme az iráni és kínai művelődési terület közt zajlott le, magában Észak-Kínában, az Ordos-vidéken, a mai Mongolországban, Dzungáriában, Keleti- és Nyugati-Turkesztánban. Miután nálunk Magyarországon igen nagy számban található népvándorláskori sírokban olyan tárgyak, melyek e területre utalnak, kitarítottam mindig amellett, hogy ezeket kell a hunn korszak emlékeinek tekinteni. És részben az avar kor emlékeinek is, akikről azt olvassuk az egykorú bizánci forrásból, hogy öltözetük és megjelenésük meglepően

hasonlított a hunnokéhoz. Ha azonban azt kérdezzük magunktól, hogy szabad-e népvándorláskori turáni jellegű emlékeinkben egyszerűen hunn vagy avar nemzeti művészeti emlékeket látnunk, bizony mégis csak nemmel kell felelnünk.

A turáni lovasnépek életének legjellemzőbb vonása a háborúskodás volt. Ebben élték ki magukat igazán. A művészetet háztartásukon belül leginkább a nőkre bízta, akik, természetesen, amint egyébként Priszkosz rhetor részben meg is írja, részben pedig közvetett módon juttatja tudomásunkra, elsősorban szövéssel, hímzéssel, szőnyegek esomózásával foglalkoztak. Egyébként a legyőzött és szomszédos népek voltak szállítóik. Az utóbbiakkal, mint Priszkosztól tudjuk, békeidőben élénk kereskedelmet folytattak. A hunnok egy része a Krisztus előtti és a Krisztus utáni első században, a kínaiakkal folytatott évezredek háborúik után, döntő vereségek következtében nyugatra vándorolt. Itt előbb az Irántól, majd a Fekete-tengertől északra fekvő területen hellenisztikus hatás alatt álló népekkel jutott kapcsolatba, kiket azután részben maga előtt üzött, részben magával sodort új hazájába, a mostani Magyarországra.

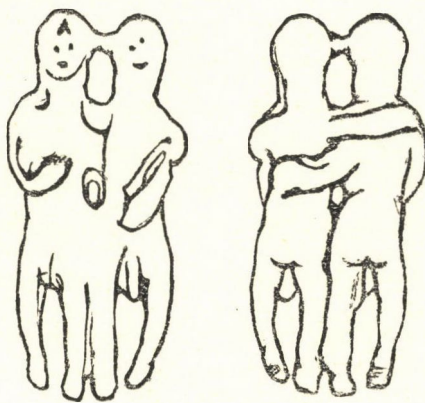
Eredetileg, mint minden belsőázsiai nép, a hunnok is iráni, vagyis perzsa hatás alatt állottak. Abban a leletmegjelenésben, melyet a magyarországi hunn korszak emlékének nevezhetünk és amely leginkább ruhadíszekből, legtöbbször bronz szíjveretekből áll, szintén az iráni, de különösen az iráni hellenisztikus formakincs van túlsúlyban.

Miután azonban ezeken az emlékeken feliratok nincsenek, kormegállapításuk szempontjából különös jelentősége van egy numizmatikai jellegű, de nagyon is pozitív bizonyítéknak. A szóbanforgó leletek közt vannak olyan szíjvégek (36. kép) és egyéb övdíszek is, melyeken régi római pénzek utánzatai ismerhetők fel. Jellemzi e pénzeket és utánzataikat, a diademos uralkodó mellképe oldalnézetben, kezében kormánypálcával, vagy egy virágszállal. Egyik-másik nálunk talált utánzaton két szembe forduló fejet is láthatunk. A legutolsó olyanfajta római pénzek, melyeken két kormánypálcát tartó uralkodó (II. Constantinus és Crispus) mellképe látható, Sirmiumban készültek, Nagy Constantinus alatt (327 előtt), tehát még a hunnok magyarországi honfoglalása előtt. A tapasztalat arra tanít, hogy a különböző pénztípusokat csak akkor szokták utánozni mikor forgalomban vannak, mikor a kor stílusát képviselik.

Úgy látom hát, hogy e pénzutánzatok esetében elvitathatatlan tényekkel állunk szemben, amelyek igazolják azt a ma már nem divatos álláspontot, mely szerint a szóbanforgó emlékek

nem egy bizonyos nép, hanem a nagyázsiai nemzetközi jelentőségű hellenizmus egyik hosszú életű elágazásának termékei. Ez a művészet csakugyan végigélte hazánk területén az egész turáni népvándorlást. Hogy miért kezdődött volna éppen csak az avarokkal, amint azt nálunk ma, régi német elméletek befolyása alatt hangoztatni szeretik, az maradhat énfelelem a módszeres tudományos gondolkodás és a tudománypolitika titka. Én megelégszem mindenestre azokkal a felvilágosításokkal, melyeket maguk a tárgyak szoktak adni és nem tehetek róla, hogy mások nem hajlandók, vagy nem tudnak az emlékekből olvasni.

Arról sem tehetek, hogy nemrégiben egy hazai tudósunk a német régészeti társaság évkönyvében éppen azoknak az emlékeknek egyikét magyarázta hamisan, melyek a mi népvándorláskori művészetünk kérdéseinek szempontjából a lehető legfontosabbak. Értem e tárgy alatt azt a hímzett ábrázolással díszített szövetet, melynek képét itt a 13. szám alatt közlöm. Az eredetét északi Mongolországban találta az eredményeiről méltán híres Kozloff-féle szovjet orosz expedíció a Noin Ula-hegységben, egy kurgán alatt felfedezett, gazdagon felszerelt fejedelmi sírban. A sírlelet nyugat-ázsiai hellenisztikus, északázsiai és kínai műtárgyakat tartalmazott. Ez utóbbiak egyikén egy lakkesészen a Krisztus előtti 2-ik évek megfelelő kínai jelzés olvasható. A lelet kora tehát meghatározható, megközelítő pontossággal, ennek a tárgynak a segítségével is. Világosan beszél azonban a többieknek a stílusa is. A hellenisztikus emlékek parthus jellegűek. A parthusok Krisztus előtt 248-tól Krisztus után 229-ig uralkodtak Perzsiában. Az északázsiai

47. Etruszk bronzszobrocska. — Etruskische Bronzefiguren. — Etruscan bronze figures.

tárgyak is egykorúak ezekkel és a kínai Han-korszak emlékeivel.

Abban a korban, melyekből a Kozloff-féle leletek valók, a mi hunnjaink elődei még ott voltak a távol Keleten. Kérdem: mit jelenthet hát ezek után, ha azok a népvándorláskori leletek, melyekkel itt foglalkozom, stílusukban éppen olyan iráni hellenisztikus, északázsiai és keletázsiai összetételt mutatnak, mint a Kozloff-féle tárgyak. A Noin Ulában találtak egy bronz áldozati edényt is, ugyanabból a fajtából, amelyből egy Ordos-területen talált példány látható volt az emlékkiállításunkon is (37. kép), egy másikkal együtt (38. kép), mely Szabó Gézának, a Hopp Ferenc Múzeum Pekíngben élő barátjának jóvoltából került gyűjteményünkbe és szintén vagy az Ordos-területről, vagy Észak-Kínából való. Ilyen bronzedények a hunnok nyugati hazájából is ismeretesek. Itt közöljük egyik példány képét (39. kép), melyet a donvidéki Ivanovszkiban találtak és most a novocserkaszki múzeumban őriznek. Feltűnő egyezést mutat ez több magyarországi lelettel, köztük a Kapos völgyében, Kurdesibrák község vasúti állomásánál talált példánnyal (a Magyar Nemzeti Múzeumban, 40. kép), melynek feltűnő díszei a szabályosan elhelyezett karikás függők. Ezek a függők ősrégi keletázsiai motívumok. Mandzsuriából ismeretesek az újabb kőkorszak végéről. (Egy edényen, a Sha Kwo T'un barlangból, 41. kép). Kínában azonban ma is talizmánok az ilyen gyűrűk vagy korongok. Örök életüket bizonyította az emlékkiállításunk két tárgy: egy három-négyszáz éves bronzváza, báró Lipthay Frigyesné tulajdonából (42. kép) és egy fali virágkosár (43. kép) a Hopp Ferenc Múzeumból. Az előbbinek díszei felfüggesztett bronzgyűrűk, az utóbbié üvegkorongok. Hogy azután mindezek a formák mennyiben vezethetők vissza végső fokon mégis a történelem előtti Iránig, azt, ha egyelőre nem is tudjuk, gyaníthatjuk. Hasonlítsuk össze például azt az áldozatok bemutatására szolgáló terrakotta talapzatot (44. kép), melyet nagy geológusunk, néhai dr. Böckh Hugó talált Perzsiában és ajándékozott a Hopp Ferenc Múzeumnak, a legrégebb kínai írásjellel, mely az áldozati edény, azaz esésze fogalmát jelenti. (45. kép.) Látszik ezen is, hogy ősi formája Iránból való. Ugyanez állapítható meg egy sajátos kis bronzöntvényről (46. kép), melyet az Ordos területen találtak (most a Hopp Ferenc Múzeum tulajdona) és amely két északázsiai harcost — valószínűleg két hunn férfit ábrázol. Hasonló kompozíciók ismeretesek a régi Etruriából is (47. kép), mint

azt egy Fleissig József gyűjteményéhez tartozó kis tárgy bizonyítja. Az összeköttetés tehát Ázsia különböző részei között nagyon élénk lehetett minden időben, de tartós is volt.

Népvándorláskori bronzedényeink utódai is bizonyítják ezt. Ezek közül az itt ábrázolt példány (13. kép), mely a Victoria and Albert Museum-ban látható, Nyugati Turkesztánból, a Krisztus utáni XII—XIII. századból való. Érdekesen jelentkezik rajta az az indadisz, mely a mi hunn-avar korszakunk bronztárgyait is jellemzi. E tárgyak javarésze szíjvég; köztük igen sok csuklós szíjvég (48. kép), aminek használata fennmaradt a távol Keleten a legújabb időkig. Volt alkalmunk kiállítani Geleta József úr szívességéből több mongolországi példányt a legutolsó évszázadokból (10. kép), melyek szinte kihívják az összehasonlítást a mi népvándorláskori leleteinkkel. Méltán érdekelhet bennünket ezek közül egy keszthelyi tárgy (8. kép) a kínai sárkánynak degenerált ábrázolásával. Ennek fején madáralak látható, mely csőrét a sárkány orrába akasztja. Említettük már, hogy a sárkány és főniksz, mint jelképes állatalakok Kínából kiindulva járták be Nagy-Ázsia művészetének területét. A távol Kelet művészete a legmerészebb vonalkompozíciókká dolgozta fel sokszor a két állat alakját, amint azt a kiállításon egy Han-korszaki (?) példány (12. kép) is igazolta. (Fleissig József úr gyűjteményéből.) Tudjuk, hogy az állatalakok kozmikus ellentéteket fejeznek ki. Ezeket kell látnunk a ragadozó madarakat és prédáikat ábrázoló kompozíciókban is, melyekből szintén volt alkalmunk bemutatni egy sorozatot a kiállításon. Látható volt itt két peecsényomó (49—50. kép, dr. Mészáros Gyula tulajdonai) a történelem előtti Kis-Ázsiából, egy áttört bronz ruhadisz az Ordos területről (7. kép) és egy ugyancsak áttört művű szíjvég Nyugat-magyarországról, a hunn-avar korszakból (51. kép, mindkettő Fleissig József tulajdona), egy lüszteres csempé (19. kép, a pécsi Zsolnay Múzeum tulajdona) Perzsiából, a XIII—XIV. és egy mór stílusban készült színes csempé Spanyolországból a XVI. századból. (20. kép, dr. Herz Henrik tulajdona.) Mindeniken ugyanaz a motívum: a négy lábú állat és felette, vagy rajta a ragadozó madár. Akárcsak a Noin Ulából való szöveten, melyen a világosan felismerhető griffkeselyűt a már említett tudós négy lábú ragadozó emlősnek értelmezte. Bizony-bizony, ha így halad a tudomány, letagadja nemsokára a csillagokat is az égről.

FELVINCZI TAKÁCS ZOLTÁN